

Filozofická fakulta Ostravské univerzity

CENTRUM PRO STUDIUM
STŘEDOVĚKÉ SPOLEČNOSTI
A KULTURY - **VIVARIUM**

OBSAH

Výzkum středověké společnosti a kultury	01
VIVARIUM	02
Oblasti výzkumu Centra pro studium středověké společnosti a kultury – Vivarium	06
Projekty řešené v rámci Centra	08
Konference, workshopy, kolokvia	10
Vybrané mezinárodní konference (spolu)organizované Centrem	10
Ediční řada Interpretationes	11
Personální obsazení	12

VÝZKUM STŘEDOVĚKÉ SPOLEČNOSTI A KULTURY

Hlavním badatelským cílem Centra pro studium středověké společnosti a kultury – Vivarium je všestranné a interdisciplinárně zaměřené studium problematiky sociokulturních horizontů středověkého člověka napříč společenskou stratifikací. Kultura středověké Evropy, o jejíž přiblížení výzkum usiluje, je přitom chápána v širokém slova smyslu jako systém symbolů, významů, hodnot a společenských norem, očekávání a životních strategií, ale také jako souhrn všech znalostí a dovedností. Vzhledem k takto široce vymezenému předmětu bádání je činnost Centra založena na spolupráci odborníků-medievalistů z různých oborů, především z kateder historie, dějin umění, filozofie a z katedry latinského jazyka a kultury FF OU. Výzkum středověké kultury a společnosti se stal v poslední době jedním z klíčových směrů

výzkumu na vybraných pracovištích filozofické fakulty, tematika se i díky tomu řadí mezi hlavní linie výzkumu Ostravské univerzity.

[#vivarium](#) [#stredovekaspolecnost](#)
[#stredovekyclovek](#) [#stredovek](#) [#latina](#)
[#dejinyumeni](#) [#historie](#) [#filozofickafakulta](#)
[#dejinyumeniostrava](#) [#middleages](#)
[#medieval](#)

VIVARIUM

Centrum Vivarium vzniklo v roce 2013 jako výzkumné centrum pro mezioborový výzkum středověké evropské společnosti. Přibližuje tehdejší kulturu, kterou chápe v širokém slova smyslu jako systém symbolů, významů, hodnot a společenských norem, očekávání a životních strategií, ale také jako souhrn všech znalostí a dovedností. Centrum je svou činností propojeno nejen s katedrou historie, ale také například s katedrou dějin umění nebo katedrou latiny.

Výzkum středověké kultury a společnosti se stal v poslední době jedním z klíčových směrů výzkumu na Katedře historie a dalších pracovištích Filozofické fakulty, pro něž představuje Vivarium zásadní platformu mezioborového výzkumu. Díky němu dnes tato tematika náleží mezi hlavní směry výzkumu Ostravské univerzity.

Pokud bychom se zaměřili přesněji na obsah tohoto spojení, pak „jde o to zkoumat středověkou společnost jako celek. Když si vezmeme například pohřební rituál, pojí se s ním celá řada aspektů života středověkého člověka. Od způsobu odívání, oblečení, vystupování lidí a ceremonií až po rituály, které zajišťovaly kontinuitu společnosti. Je to podobné, jako v případě slavnostního vjezdu panovníka do města. I pohřbu se účastní společenstvo lidí, které nějak funguje, najednou se od pohřbu dostanete k popisu celé společnosti. Marcel Mauss tomu říká „totální sociální akt“. Jedna událost rozkryje strukturu celé společnosti a její fungování. A to je přesně ten přístup, o který my se snažíme,“ přibližuje garant tohoto hlavního vědeckého směru Ostravské univerzity doc. Robert Antonín, který stál také u zrodu VIVARIUM.

Více o záběru výzkumu už vypráví doktor Janiš, který je vedoucím Centra.

Jaký byl motiv vzniku projektu Centra?

Na filozofické fakultě je řada kateder, které existují vedle sebe, ale často spolu blíže nespolupracují. Studium středověku je však ze své podstaty mezioborové, vyžaduje konzultace odborníků různého zaměření. Spontánní spolupráce medievalistů (pozn. red.: historici zaměřující se na středověk) čtyř kateder FF OU – historie, dějin umění, latiny a filozofie – proto časem vyústila ve vznik společného pracoviště, které zastřešuje jejich společné projekty.

Co je cílem Centra?

Hlavním cílem je prohloubení studia vybraných témat, která se týkají středověké společnosti a kultury. Hledání a aplikování moderního, interdisciplinárního přístupu k vědě. Při společném výzkumu se tak mohou prolínat vrstvy klasické „psané“ historie, ve které hraje důležitou roli latina jako dominantní literární i úřední jazyk, dále středověká filozofie a různé aspekty středověkého umění. To je možné spojit a vytvořit plastický a bohatý obraz středověké kultury. Takový je náš hlavní směr a cíl.

Čím jsou témata Centra vymezena? Jde pouze o dobu středověku nebo je i nějaké teritoriální vymezení?

Tématem může být cokoliv, co se týká středověké kultury, středověké společnosti, sociálních dějin, právních či hospodářských dějin. Co se týká teritoriálního vymezení, snažíme se dané problematice věnovat z hlediska regionální historie či mikrohistorie (města), kraje, České republiky, Střední Evropy, Evropy. Každá zmiňovaná úroveň má svůj význam a univerzita by měla být s to ji odborně pokrýt. Dnes se velmi zdůrazňuje, že výzkum má být internacionální, což je nezpochybnitelné. Nemělo by se však zapomínat na to, že humanitní obory mají být ze své podstaty zaměřeny hlavně dovnitř do dané společnosti.

Co všechno utvářelo středověkou společnost?

Takových faktorů bylo více. Středověkou společnost do značné míry utvářely přírodní podmínky. My je dnes moc

neřešíme, umíme si životní prostředí kolem sebe změnit, a to pozitivně i negativně. Ve středověku byli lidé pochopitelně více vázaní na místo, kde žili, a na roční období. Žili ve větším souladu s přírodou a byli nuceni přizpůsobit se jejímu rytmu. Společnost pochopitelně také velmi formovala historie, tedy vlastní minulost. Když je řeč o tom, jaký význam má historie pro společnost, je třeba připomenout, že každá společnost byla ovlivněna svou starší historií, pověstmi, mýty, tradicemi. Ve středověké společnosti také hrálo důležitou úlohu náboženství, které mimo jiné zdůvodňovalo její skladbu a tradiční strukturu. Poskytovalo duchovní rozměr danému jedinci i širší pospolitosti a také vysvětlovalo starší historii lidstva – například Bible je, krom jiného, také historiografickým dílem. Obsah pojmu kultura je většinou vnímán jen velmi úzce. Tento pojem ale musíme chápat v jeho širším významu. Má několik vrstev, mezi které patří vedle umění také právo, morálka nebo náboženství a další systémy, které vrstevnatě utvářejí obraz společnosti.

Jaký je rozdíl v získávání informací o nejvyšší a nejnižší vrstvě středověké společnosti?

Pochopitelně o panovnících, o vyšších vrstvách společnosti se písemné prameny zmiňují více. Taková Kosmova kronika je příběhem přemyslovských knížat a rodící se šlechty, tedy velmožů, kteří je obklopovali. Nižší společenské vrstvy do pramenů pronikají opatrně a objevují se více až v pozdním středověku a raném novověku. V písemných pramenech o nich často není mnoho zpráv, ale hodně informací skýtají např. obrazové prameny, tedy ikonografie, a řadu dokladů o jejich životě, tedy o hmotné kultuře, nám přináší archeologie.

Nedochází u pramenů ke zkreslení osobnosti panovníka? Asi si nepřáli, aby se o nich psalo zle...

Pochopitelně existovala dobová historiografie, která byla ve službách panovníků. Příkladem může být Karel IV. Vladaři sami byli přímými zadavateli takových děl. Snažili se, aby byl jejich obraz pozitivní. Pravdou ale je, že si někteří autoři neodpustili i ostřejší komentáře

k činům některých panovníků. Existují tedy i prameny, zpravidla kroniky, jež jsou kritické, avšak většinou jsou kritické k osobám, které je už nemohly potrestat. V tzv. národních či zemských kronikách kronikář často pozitivně popisuje vládce dané země, někdy svého chlebdárce, ale kriticky líčí zahraniční panovníky. Kosmas, který psal v první čtvrtině 12. století, líčí negativně Poláky, a když se podíváme do polské kroniky Galla Anonyma, která vznikla ve stejné době, jsou v ní polští vládci líčeni velmi pozitivně, ale česká knížata a velmoži negativně.

Vy se zabýváte právními dějinami pozdního středověku a raného novověku. Jak je to s právní praxí té doby? Resp. jsou některé věci, ve kterých se dají nacházet paralely s dnešní dobou?

Lidé ve středověku, v raném novověku i v moderní době v zásadě vždy usilují o spravedlnost a její faktickou vymahatelnost. Toto úsilí bylo a je v podstatě úplně stejné. Většina lidí v dnešní době, když popisuje nějakou situaci, která je nespravedlivá, divoká, násilná

apod., řekne, že je to „středověk“. Což je ale ke středověku a jeho společnosti velmi nespravedlivé a zavádějící, protože lidé tehdy usilovali také o spravedlnost a nenásilí. Doba byla pochopitelně jiná, fungovala v jiných dimenzích a byla asi hrubší než dnes. Lidé měli jiné vnímání svých individuálních práv, neexistovala koncepce základních práv člověka a občana, tak jak se v Evropě zrodila v 18. století. Středověká společnost byla strukturovaná jinak, lidé odlišně vnímali autority a svou roli ve společnosti, ale usilovali o zajištění spravedlnosti, stejně jako dnes.

OBLASTI VÝZKUMU CENTRA PRO STUDIUM STŘEDOVĚKÉ SPOLEČNOSTI A KULTURY – VIVARIUM

Vědeckovýzkumná činnost Centra v sobě spojuje badatelské aktivity, které primárně kopírují čtyři základní obory odpovídající zaměření kooperujících kateder FF OU (historie, filozofie, dějiny umění, latina).

Členové Centra z katedry historie se zabývají zejména proměnami střeoevropské společnosti v období vrcholného a pozdního středověku (12.–15. století) se zaměřením na politické, právní, ale také církevní či hospodářské dějiny, rolí panovnické moci a šlechty, utvářením středověké společnosti či poznáním institucionálních základů středověké státnosti.

Členové katedry filozofie se věnují dějinám filozofie se zaměřením na

středověkou a renesanční filozofii a specializují se na různé filozofické disciplíny (metafyzika, logika, etika, estetika, filozofie přírody, filozofie dějin).

Vědecká činnost členů katedry dějin umění se soustředí na obecné dějiny umění, umění regionu či památkovou péči se zaměřením zejména na umění středověku, vizuální kulturu středověku a křesťanskou ikonografii.

Členové katedry latinského jazyka kultury se věnují přípravě kritických edic a překladů latinských textů a zpracovávání literárních, jazykových a pomocně vědných analýz památek středověkého písemnictví.

PROJEKTY ŘEŠENÉ V RÁMCI CENTRA

Institucionální rozvojové projekty VaV:

- *Vivarium*, 2013–2014, řešitelé: doc. Mgr. Marek Otisk, Ph.D., Mgr. Richard Psík, Ph.D., vedoucí týmu: prof. PhDr. Jana Nechutová, CSc.
Projekt byl zaměřen na zformování vědeckého týmu, který pod vedením prof. J. Nechutové a v součinnosti se zahraničními odborníky spojil oborově různorodé medievisty a napomohl zformování personálního obsazení a vědeckovýzkumné činnosti centra a jeho zapojení do stávající organizační struktury FF OU.
- Kolektivní identita v sociálních sítích středověké Evropy, 2015–2017, řešitel: doc. Mgr. Robert Antonín, Ph.D., vedoucí týmu: Mgr. Dalibor Janiš, Ph.D.
V rámci projektu vznikl výzkumný tým, který ve spolupráci se zahraničními odborníky rozvinul výzkum středověké společnosti a kultury v rámci Centra, resp. FF OU a podpořil jeho personální růst. Projekt byl zaměřen na klíčovou problematiku formování kolektivní identity na různých úrovních sociální reality středověké Evropy (křesťanská pospolitost, vymezení vůči cizímu, geopolitická rovina sebeidentifikace, země jako sociálně-geografické komunikující společenství, identita společenských vrstev a skupin, identita lokálních společenství a komunit) v návaznosti na aktuální trendy evropského medievistického bádání.
- Utváření jinakosti ve středověké Evropě, 2018–2020, řešitelka: PhDr. Daniela Rywиковá, Ph.D., vedoucí týmu: PhDr. Daniela Rywиковá, Ph.D., doc. Mgr. Marek Otisk, Ph.D.
V rámci běžícího projektu byl zformován nový výzkumný tým za účasti domácích i zahraničních odborníků. Cílem mezinárodního projektu je obohacení a posun ve výzkumu středověké společnosti a kultury na FF OU o nový mezioborový směr zaměřený na analýzu

utváření kategorie jinakosti ve středověké Evropě. Projekt zdůrazňuje současný trend výzkumu jiného/jinakosti zejména jako společensko-kulturního aspektu a přirozené součásti náboženské, národnostní a kulturní diverzity a vzájemných interakcí i delimitací, kooperace a koexistence. Utváření a recepce jinakosti ve středověké společnosti je zkoumáno jakožto intelektuální a kulturně-společenský proces na poli kulturním, umělecko-historickém a historicko-filozofickém.

Projekty v rámci studentské grantové soutěže specifického vysokoškolského výzkumu:

Projekty zohledňují vybraná témata a okruhy výzkumu středověké společnosti a kultury a jsou zaměřeny na zapojení studentů doktorského i magisterského studia do vědeckovýzkumné činnosti. Studenti se aktivně podílejí na publikační činnosti (studie, články, podíl na monografiích) a aktivně vystupují také na konferencích, kolokviích a workshopech. V rámci těchto projektů jsou uskutečňovány také badatelské pobyty v ČR i zahraničí.

- Středověké prameny – úskalí jejich interpretace a zpřístupnění I, 2013, řešitelka: PhDr. Daniela Rywиковá, Ph.D.
- Středověké prameny – úskalí jejich interpretace a zpřístupnění II, 2014, řešitel: doc. Mgr. Marek Otisk, Ph.D.
- Středověké prameny – úskalí jejich interpretace a zpřístupnění III, 2015, řešitel: doc. Mgr. Robert Antonín, Ph.D.
- Realita a skutečnost ve středověku, 2016–2017, řešitelka: doc. Mgr. Anna Pumprová, Ph.D.
- Normy a hodnoty ve středověké společnosti, 2018–2019, řešitel: Mgr. Dalibor Janiš, Ph.D.

Projekty podporované Grantovou agenturou ČR:

- *Bekyně a kazatelé*. Mezi mravním ideálem, homiletikou a pastorační praxí v českých zemích 14.- 16. století, 2018–2020, řešitelka: Mgr. Jana Grollová, Ph.D.

KONFERENCE, WORKSHOPY, KOLOKVIA

Centrum každoročně organizuje samostatně nebo ve spolupráci s participujícími katedrami z FF OU a s partnerskými tuzemskými či zahraničními pracovišti mezinárodní konference a také menší vědecká setkání (konference, odborná kolokvia a workshopy), která zpravidla navazují na aktuální projekty. Do řešení projektů IRP a SGS jsou aktivně zapojováni studenti doktorského i magisterského studia ze všech čtyř participujících kateder.

VYBRANÉ MEZINÁRODNÍ KONFERENCE (SPOLU)ORGANIZOVANÉ CENTREM

- Proměny církevní sfragistiky, 10.–11. říjen 2013, Olomouc
- Via viatores quaerit. Mobilność społeczna w dziejach krajów grupy Wyszehradzkiej, 29.–30. květen 2014, Gdyně
- Collective Identity in Social Networks of the Medieval Europe, 8. říjen 2015, Ostrava
- Homo Ludens. Daily Entertainment and Holiday Fun in the History of Central European Countries and their Neighbours / Homo ludens. Zabawy i rozrywki na co dzień i od święta w dziejach krajow Europy Środkowej i ich sąsiadow, 21.–22. duben 2016, Słupsk
- Mongolian Expansion and Its Influence on Development in the Eurasian Area in the 13th and 14th Centuries, 5.–8. říjen 2016, Ostrava
- Issues of Perception between Medieval and Early Modern Philosophy, 6.–7. říjen 2016, Ostrava
- Medieval Art in Central Europe, 20.–23. říjen 2016, Nowy Sącz
- From Quadrivium to Natural Sciences: New Impulses in the Traditional Framework, 15.–16. listopad 2018, Ostrava
- Sigismund von Luxemburg, der deutsche Orden und Polen-Litauen, 5.–6. říjen 2018, Kiel

EDIČNÍ ŘADA INTERPRETATIONES

V ediční řadě *Interpretationes*, vydávané Centrem, jsou publikovány kritické edice a bilingvní překlady středověkých písemných památek (*Series A*) a monografie (či monotematické sborníky) věnované jejich interpretaci z pohledu různých disciplín (*Series B*). Nezbytnou součástí publikací prvního typu jsou kromě vlastního textu zpřístupňovaného pramene (a seznamu použitých pramenů a literatury) odborná studie, jež uvádí čtenáře do problematiky vydávaného a/nebo překládaného díla, resumé ve světovém jazyce a dále ediční a/nebo překladatelská poznámka, seznamující uživatele publikace se zásadami, podle nichž byly kritická edice či překlad pramene vypracovány. Monografie jsou doprovázeny shrnutím ve světovém jazyce a rejstříkem.

Series A

- 1: *Král Karel a papež Lev. De Karolo rege et Leone papa - Epos o Karlu Velikém.* Překlad a komentář Jana Nechutová. Ostrava: Vivarium FF OU 2014. 112 s. ISBN 978-80-7464-494-8.
- 2: *O sedmi štědrovečerních zvycích / Largum sero* Jana z Holešova. Kritická edice, překlad a komentář Kamil Harvánek. Ostrava: Vivarium FF OU 2014. 176 s. ISBN 978-80-7464-705-5.
- 3: *Flavius Mithridates: Sermo de passione Domini / Řeč o utrpení Páně.* Překlad a komentář Jan Herůfek. Ostrava: Vivarium FF OU 2015. 150 s. ISBN 978-80-7464-706-2.
- 4: *Otloh ze sv. Jimrama: Liber de temptatione cuiusdam monachi / O pokušení jednoho mnicha.* Překlad a komentář Richard Psík a Anna Pumprová. Ostrava: Vivarium FF OU 2017. 152 s. ISBN 978-80-7464-933-2.

Series B

- 1: Pavel Hruboň – Richard Psík: *Kancelářské poznámky na papežských listinách v období 1378-1417 na příkladu listin dochovaných v moravských archivech.* Ostrava: Vivarium FF OU 2014. 200 s. ISBN 978-80-7464-256-2.
- 2: Jan Herůfek a kol.: *Pojetí důstojnosti člověka od antiky po současnost.* Ostrava: Vivarium FF OU 2015. 216 s. ISBN 978-80-7464-781-9.
- 3: Michaela Antonín Malaníková – Robert Antonín et al.: *Collective Identity in the Context of Medieval Studies.* Ostrava: Vivarium FF OU 2016. 200 s. ISBN 978-80-7464-882-3.
- 4: Pavel Hruboň: *Incipity papežských listin a jejich význam pro papežskou diplomatiku.* Ostrava: Vivarium FF OU 2017. 222 s. ISBN 978-80-7464-970-7.
- 5: Jan Herůfek: *Scientia prohibita G. Pica della Mirandola.* Ostrava: Vivarium FF OU 2017. 208 s. ISBN 978-80-7464-883-0.

PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ

Ředitel Centra
Mgr. Dalibor Janiš, Ph.D.

Zástupce ředitele
Doc. Mgr. Marek Otisk, Ph.D.

Garant hlavního vědeckého směru
Doc. Mgr. Robert Antonín, Ph.D.

Členové centra

Doc. Mgr. Robert Antonín, Ph.D.
mail: robert.antonin@osu.cz

Mgr. Jana Grollová, Ph.D.
mail: jana.grollova@osu.cz

Mgr. Jan Herůfek, Ph.D.
mail: jan.herufek@osu.cz

Mgr. Dalibor Janiš, Ph.D.
mail: dalibor.janis@osu.cz

Mgr. Lukáš Lička, Ph.D.
mail: lukas.licka@osu.cz

Doc. Mgr. Marek Otisk, Ph.D.
mail: marek.otisk@osu.cz

Mgr. Richard Psík, Ph.D.
mail: richard.psik@osu.cz

Doc. Mgr. Anna Pumprová, Ph.D.
mail: anna.pumprova@osu.cz

PhDr. Daniela Rywíková, Ph.D.
mail: daniela.rywikova@osu.cz

Mgr. Jakub Varga, Ph.D.
mail: jakub.varga@osu.cz

Kontakt **Centrum pro studium středověké** **společnosti a kultury – Vivarium**

Filozofická fakulta Ostravské univerzity
Reální 5
701 03 Ostrava
<https://ff.osu.cz/viv/>

Sekretariát
Blažena Tomášková
mail: blazena.tomaskova@osu.cz
telefon: +420 597 09 1821

Vivarium
Centrum výzkumu středověké společnosti a kultury

Vydala: Ostravská univerzita
Centrum marketingu a komunikace

Editor: Ing. Petra Čubíková
Grafický návrh a sazba: Mgr. Tomáš Fabík

1. vydání, Ostrava 2018

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ff.osu.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Bulletin je financován z projektu HR Excellence in Research na Ostravské univerzitě,
registrační číslo projektu: CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_028/0006225.
Bulletin, jehož autorem je Ostravská univerzita, podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ-
Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní..

